

פירוש אברבנאל לחומש ויקרא

הקדמה לספר ויקרא ולתורת הקרבנות

בחירת הקטעים, עיצוב, פיסוק וכתרות: יהודה איזנברג
המהדורה כוללת תיקוני נוסח קלים
כתרות בסוגריים מרובעים הם הוספת העורך

מבוסס על דפוס ונציה ה' שלט – 1579
<http://www.hebrewbooks.org/44335>

אתר דעת תשע"ה

<http://www.daat.ac.il/he-il/tanach>

- 3.....[מקומו של ספר ויקרא]
- 3.....[זכויות הכהנים]
- 3.....[מבנה ספר ויקרא – תורה כוהנים]
- 4.....[ידיעת הקרבנות נעלמת מאתנו]
- 4.....[תיאור ענייני הקרבנות שבספר ויקרא]
- 5.....[המונחים 'זבח' ו'קורבן']
- 5.....[סוגי הקרבנות]
- 5.....[אילו בעלי חיים נבחרו לקורבן?]
- 6.....[הסבר אברבנאל למיני הקרבנות]
- 6.....[הקרבנות מרמזים לאבות האומה]
- 6.....[הקרבנות מרמזים לאומה עצמה]
- 7.....[קורבן העוף]
- 7.....[מנחות]
- 8.....[רמב"ם: מטרת הקרבנות היא מטרה משנית: למנוע אלילות]
- 9.....[התנגדות רמב"ן לדברי רמב"ם ותשובת נרבוני]
- 9.....[שיטת רמב"ם וראיות לדבריו]
- 11.....[ויכוח עם רמב"ן]
- 13.....[סיכום דברי רמב"ם]

הקדמה לויקרא

[מקומו של ספר ויקרא]

אחרי אשר **בספר הראשון** מתורת האלהים ספר הכתוב בריאת העולם וחידושו, והסתעפות הדורות הראשונים, ועניני אבותינו הקדושים עד רדת יעקב וזרעו למצרים. **ובספר השני** סיפורה התורה מה שהרעו שם עמהם המצריים בגלות ושעבוד, ויגאלם ה' על ידי משה ואהרן, והנסים שנעשו להם במצרים ועל הים ובדרך המדבר עד בואם אל הר סיני, ושם הגיעו כולם למעלת הנבואה, וקיבלו מפי הגבורה התורה והמצוות, ומה שחטאו שם בעגל, ואיך נתכפר להם העון ההוא, ושעשו את המשכן כדי שתשרה ביניהם השכינה האלהית וההשגחה העליונה, כמו שראו בעיניהם ביום שהוקם המשכן, שענן ה' כיסה את האהל וכבוד ה' מלא את המשכן.

הוצרכה התורה לכתוב אחריו **הספר הזה השלישי**, לבאר בו עבודת המקדש ואיכה יעבדו הכוהנים את אלהיהם ויכפרו על בני ישראל מעונותיהם. ושהם ישתדלו תמיד לעיין ולדעת תורת ה' חקותיו מצותיו ומשפטיו, להישיר את העם וללמדם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון. כמו שאמר **כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו וגו'**. ונאמר **ובאת אל הכוהנים הלזויים וגו' והגידו לך את דבר המשפט**. ונאמר **יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל וגומר**.

[זכויות הכוהנים]

וראה עם זה לתת לכוהנים מאת העם מזונם ההכרחי ודי ספוקם, מבלי טורח, עד שלא יטרידום וימנעום משלמותם בקשת צרכיהם וצרכי אשה ובנים. ולמעלתם רצה שיהיו מצויינים משאר העם בלבושיהם ומידותיהם ומעלותיהם השכליות, ושלא יטמאו למתים, ושלא יקרחו קרחה בראשם ופאת זקנם לא יגלחו, מפני הדרת פניהם. ושלא ישאו איזו אשה שתזדמן, כי אם הראויה אליהם בטהרה ונקיות. ושינזרו מיין ושכר בבואם לעבוד עבודה, ושלא יקרב בעל מום ולא זקן לעבוד במזבח, ושיהיו מקודשים בכל עיניהם כמו שאמר קדושים יהיו לאלהיהם.

וציווה את העם שיכבדו את הכהן, כמו שאמר וקידשתו קדוש יהיה לך. ולהיות עיקר הספר הזה בלימוד הכוהנים והיישרתם, נקרא הספר הזה בדברי רבותינו ז"ל **תורת כוהנים**.

[מבנה ספר ויקרא – תורה כוהנים]

אמנם היה הספר הזה מתחלק לשני חלקים ראשונים: **האחד** הוא בקדושת הכוהנים ודרכי עבודתם, והוא מתחילת סדר ויקרא עד כמעשה ארץ מצרים, שהם חמשה סדרים ומחצה.

והחלק השני הוא בקדושת העם, במה שיעשו ויזהרו ממנו וכמו שאמר והתקדשתם והייתם קדושים. ובזה באו שאר סדרי הספר הזה.

וגם באותו חלק שני נתערבו מצוות ואזהרות מיוחדות לכוהנים, כמו שייראה בסדר אמור אל הכוהנים, לפי שהייתה קדושת העם מתייחסת לקדושת הכוהנים, וקדושת הכוהנים מקדשת את העם. ומבחינה זו שמו חז"ל הספר הזה מכלל סדר קדשים, לפי שהוא כולו בקדושת הכוהנים, וקדושת העבודה, וקדושת העם גם כן.

[ידיעת הקורבנות נעלמת מאתנו]

ויען וביען הייתה ידיעת הקורבנות, עם היותה מבוארת בפסוקי התורה, נעלמת מאתנו היום הזה, מפני שאינה נהוגה, ואבדה העבודה ההיא בחורבן בית מקדשינו ותפארתנו, וכמו שכתב הרב הגדול **הרמב"ם** בהקדמת פירושו למשניות סדר קדשים.

גם שענייני הקורבנות הם מפוזרים ומפורדים בשאר ספרי התורה, כי מהם כבר באו בסדר ואתה תצוה, ומהם יבואו אח"כ בסדר נשא, כקורבן הסוטה והנזיר, וכקורבן הנשיאים. ומהם בסדר בהעלותך, מקורבן הלוויים. ומהם הרבה בסדר שלח לך. ומהם בסדר קרח ממתנות הכהונה. ומהם בסדר חקת התורה מפרה אדומה. ומהם בסדר פנחס מקורבנות התמידין והמוספים כולם.

- לכך ראיתי אני לזכור במקום הזה ענייני הקורבנות כולם. לא שאחדש אני בעניינם דבר מדעתי, כי לא אזוז ממה שיורו כתובי התורה ודברי הקבלה האמיתית, ואמשיך הדברים כפי מה שפירשם **הרב הגדול המימוני**, שכל יקר ראתה עינו. אבל אסדר אני אותם ואקבצם מכל המקומות אשר נפוצו שם, ואניחם באופן נכון ונאות, ובדרך חלוקות מסודרות, באופן שלא ימושו מפינו.

ובעבור שהיה הדבר נודע בשלמות, כשיוודע בסיבותיו והתחלותיו, אבאר ענייני הקורבנות בסיבותיהם, ואעשה בלימוד הזה ארבעה פרקים.

[תיאור ענייני הקורבנות שבספר ויקרא]

הפרק הראשון - בחומר הקורבנות.

הפרק השני - בצורות הקורבנות המיוחדות אותם.

הפרק השלישי - בפועל הקורבנות רוצה לומר המביא אותם.

הפרק הרביעי - בתכלית הקורבנות, רוצה לומר התכלית הכולל בהם.

כי תכליות פרטי הקורבנות יתבארו אחר זה כל אחד במקומו:

הפרק הראשון - בחומר הקורבנות

[המונחים 'זבח' ו'קורבן']

שם זבח ושם קורבן אינם נרדפים. ייאמרו על עניין אחד תמיד: אבל כל זבח הוא קורבן. לא יתהפך שיהיה כל קורבן זבח, לפי שהזבח יאמר על בעל החיים הנשחט ונקרב על גבי המזבח. כי זביחה הוא שם השחיטה, כמו שאמר **וזבחת מבקרך ומצאנך כאשר צויתך**. ולכן כל זבח הוא קורבן נקרב על המזבח.

אבל יש קורבן שאינו זבח, והוא קורבן העוף, כי אין בו שחיטה. והמנחה גם כן שנקראת קורבן, ואינה בעל חיים שייפול בה שם זבח. הנה אם כן **הקורבן** יותר כולל מהזבח, כי הוא ייאמר על כל דבר נשחט ונזבח שיוקרב על המזבח, ועל העוף ועל המנחה, עם היות שלא ייפול בה שם זבח.

ושם **הקורבן** יאמר כן משתי בחינות: האחד - מצד היותו נקרב על המזבח. והשני - מפני שהמעשה ההוא יעשה קרבה רבה בין הבעלים המקריבים אותו ובין האלהים. וכמו שאמר **ומי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו**.

[סוגי הקורבנות]

וזכרה התורה שהקורבן בכלל, ממנו שיהיה מהבעלי חיים הביתיים, וזה משלושה מינים מהבהמות, שהם מן הבקר מן הכבשים מן העזים. וממנו שיהיה מן המעופף, וזה מן התורים ומן בני היונה בלבד וממנו שיהיה מן הצומח היוצא מן הארץ והוא המנחה, וזה משלושה מינים: והם הלחם והשמן והיין. ונתווסף עליהם הלבונה.

ואין ספק שהקורבנות היותר נבחרים ומשובחים לפניו יתברך הם שלשת המינים מן הבקר ומן הכבשים ומן העזים בלבד, ולזה לא היו בקורבנות הצבור לא תורים ולא בני יונה ולא היה בהם מנחה בנדבה אבל היו כל זבחי הצבור מג' המינים הבהמיים בלבד.

[אילו בעלי חיים נבחרו לקורבן?]

וראוי לתת הסיבה למה נתייחדו אלו שזכרתי חומר הקורבנות מזולתם ומסוגם, וכפי מה שהעיר עליו **הרב המורה**.

הנה שלושה מינים בקר וכבשים ועזים נתייחדו לזבחים ולהתקרב על מזבח ה' לשתי סבות.

הא' להיות שלושת המינים ההם במזגם ומהותם והזנתם יותר נבחרים ומשובחים מכל

הבעלי חיים בלתי מדברים.
והב' להמצאם יותר בקלות. כי לכן לא היה קורבן ממיני החיה לפי שלא רצה יתברך להעמיס עלינו להביא קורבן ממה שיקשה מציאותו.
ולזה גם כן ציווה שיהיה קורבן העוף בלבד מן התורים ומן בני היונה, לאלו הסיבות בעצמן. **וכן כתב הרלב"ג** בפירושו לתורה. ודבריהם בזה נכונים הם.

[הסבר אברבנאל למיני הקרבנות]

אבל לדעתי יש לי בזה עוד שתי דעות אחרות:

[הקרבנות מרמזים לאבות האומה]

והראשונה מהן היא:

שאלה השלושה מינים רומזים לאבותינו הקדושים.
כי הנה הבקר רומז לאברהם אבינו, כי כמו שהבקר הוא הגדול ממיני הבעלי חיים הביתיים, כן היה אברהם הגדול שבאבות. גם שנאמר בו ואל הבקר רץ אברהם, ויקח בן בקר רך וטוב.
והכבשים רומזים ליצחק, לפי שהכבש הוא במדרגת המעלה אחר הבקר. וגם מפני האיל שהעלה אביו עולה תחתיו בשעת העקדה, כמו שאמר ויקח את האיל ויעלהו לעולה תחת בנו.
והעזים היו רמז ליעקב, כי הוא במדרגת הבהמות למטה מהכבשים, ומצינו שנאמר ליעקב לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים, שהלביש על ידיו ועל צווארו בעת ברכת אביו.
ולהיות שלשת המינים האלו רומזים אל שלשת האבות, צווה יתברך קחה לי עגלה משולשת ועז משולשת ואיל משולש, לרמז אליהם, כמו שפירשתי שם.
ואמנם התור וגוזל היו רומזים למשה ואהרן, כמו שהתבאר שמה. ואולי לזה גם כן באו בקרבנות תורים ובני יונה, וזו היא הסיבה הראשונה.

[הקרבנות מרמזים לאומה עצמה]

והסיבה השנית היא:

שנבחרו המינים האלו מהחלק ההולך על ארבעה, ומהמעופף לקרבנות, להיותם רומזים על האומה הישראלית. כי הנה הנביאים פעמים כינו אותה בשם **בקר**, שנאמר כפרה סוררה סרר ישראל. וקראום פרות הבשן, ואפרים עגלה מלומדה, ורבים כן. ולכך היה קורבן שגגת הקהל פר בן בקר. ופעמים כינו אותה בשם שה, ובשם צאן, שה פזורה ישראל, ויחזקאל אמר ושפטתי בין שה לשה.
ולזה היו קרבנות הצבור התמידין כבש אחד בבוקר וכבש אחד בין הערבים. וכן בלשון

צאן: ואתנה צאני צאן מרעיתי, צאן אובדות היו עמי, ורבים ככה. ופעמים היו מכנים את האומה בשם עז ושעיר. ולכן אמר ישעיהו על כן יכבדוך עם עז. ואמר ירמיהו על האומה איכה נשבר מטה עז. ויחזקאל אמר והשבתי גאון עזים, גאון עזכם. עד שלכן היה השעיר אשר עלה עליו הגורל לה', כנגד האומה.

וחז"ל אמרו (ביצה ד' כ"ה) שלשה עזים הם, ומנו את ישראל מכללם. ולהיות שלושת המינים האלו רומזים אל האומה, המשילם הנביא אליה בצרת הגלות, באומרו כשה לטבח יובל וכרחל לפני גוזזיה נאלמה, ולא יפתח פיו. כי הצאן והרחלים כוללים לכבשים ולעזים, ולכך צווה יתברך שיקריבו קורבנותיהם מן המינים האלה הדומים אליהם, שיהיה כאלו הקריבו את דמם ואת בשרם. ועל זה אמר אדם כי יקריב מכם קורבן לה', שמהם ומהדומים להם, שהם הבקר והצאן, שהוא שה כבשים ושה עזים - יקריבו את קרבנם.

[קורבן העוף]

אמנם אם דל הוא ואין ידו משגת, צווה שיקריב מן התורים ומן בני היונה, לפי שהאומה נמשלה אליהם גם כן. כמו שאמר יונתי בחגוי הסלע, ונאמר בדרך השיר על תפלת האומה עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו.

והרמב"ן כתב שנבחרו מן העוף שני המינים לבד, לפי שהתורים לא יזדווגו אלא לבת זוגם, והיונים לא עזבו זוגם. וכן ישראל עם השם. ודבריו נכונים.

ומצאתי אני סיוע לדעתנו בספר **דעות הפלוסופים** פרק שמיני שכתוב שם וז"ל:

והיונים לא יזדווגו אלא למורגלת להם מהנקבות, זולתי אם תמות שלעתים רחוקים יזדווגו לנקבה אחרת. ונקבות התורים לא יהיה לנקבה אחת אלא זכר אחד, ואינה נכנעת לזכר אחר. ע"כ.

ואפשר לומר עוד שנבחרו התורים ובני יונה להיותם מחלקי הכוכבים המורים על בתי עבודת ה' שהם **צדק ונוגה** וכמו שכתוב בספר **ראשית חכמה** וז"ל:

צדק, בחלקו בתי התפילות, ומקום עבודת ה' והמקומות הטהורים, ומהעופות - היונים. ונוגה, בחלקו אהבת הצדק, ובתי עבודת השם, ומן העופות - התורים. ע"כ.

[מנחות]

ואמנם חומר המנחה הוא סולת ושמן ולבונה ויין לנסך. כי הנה לפי שהייתה בדרך מנחה ששולח אדם לאדונו להעלות על שלחן המלך, צווה שיהיה חומרה מהדברים היותר צריכים ונבחרים במזון השולחן, שהם הלחם והשמן והיין. וכמו שאמר המשורר: **ויין ישמח לבב אנוש להצהיל פנים משמן ולחם לבב אנוש יסעד**.

ומפני שדרך בני אדם להקריבם מנחה לאדוניהם, אם היה בזמן קציר יקריבו מפרי הארץ; ואם הוא בזמן שאין שם פירות לחות, מקריבים מהסולת והשמן; וסמים להיטיב ריח המנחה, ויין לשתות עליה. לכן צווה יתברך שככה יעשו גם הם לפני אדון כל הארץ: שבראשית הפירות יביאו מנחת הבכורים, ובשאר הזמנים יביאו את מנחתם מאותם הדברים הטובים הצומחים להם מן השדה, והם הלחם והשמן, והיין להיטיב ריחה יתנו עליה לבונה.

והנה היו מיני המנחות ארבעה, כפי שהיה מנהגם בזמן ההוא להקריבם לפני אדוניהם. ועוד אתן בזה הפרק השני הנמשך טעם אחר כפי הצורות.

הנה התבאר שהחומר היותר נכבד ונבחר להקריב ממנו קורבן לה' הוא משלושת המינים מהחי הביתי ההולך על ארבע. ולמטה ממנו נבחר לאשר אין ידו משגת, שני מינים מחיי המעופף. ולמטה ממנו הייתה המנחה שחמרה משלושה מיני הצמחים היותר נבחרים מפרי האדמה היוצאים להם מן השדה.

הפרק הרביעי: בתכלית הקורבנות

[רמב"ם: מטרת הקרבנות היא מטרה משנית: למנוע אלילות]

[הערת הסבר: כוונה ראשונה – מצוות שציווה ה' בשל התועלת והחשיבות שבהן.]

[כוונה שניה – מצוות שמטרתן למנוע טעויות ועבירות, אבל אין בהן כשלעצמן חיוב].

דעת הרב המורה בפרק ל"ב ח"ג הוא, שהקורבנות לא צווה אותם ית' על הכוונה הראשונה.

אלא שכאשר שולח מרע"ה לתת אותנו ממלכת כוהנים וגוי קדוש ושלמים בידיעתו, כמו שביאר ואמר **אתה הראית לדעת וגו' וידעת היום והשבות אל לבבך** וגומר, ולהינתן לעבודתו, כמו שנאמר **ולעבדו בכל לבבכם ועבדתם את ה' אלהיכם וגו'.**

והיה המנהג המפורסם בעולם כולו, שהיה אז כל העמים רגילים בו, והעבודה הכוללת לבני אדם לאלוהיהם, היא להקריב מיני בעלי חיים להיכלות ההם, שהיו שם הצלמים, ולהשתחוות להם ולקטר לפנייהם. והעובדים הפרושים שמה בהיכלות ההם הנעשים לכוכבים היו כוהניהם. לא גזרה חכמתו לצוות אותנו שנניח מיני העבודות ההם כולם ולבטלם, כי אז לא יעלה בלב לקבלו, לפי שטבע האדם הוא תמיד נוטה למורגל. ויהיה דומה זה כאלו יבוא נביא בזמננו זה, שיקרא אנשים לעבודת ה' יתברך, ויאמר ה' צווה אתכם שלא תתפללו אליו ולא תצומו ולא תבקשו תשועתו בעת צרה. אבל תהיה

עבודתכם מחשבה מבלתי מעשה. שאין ספק שלא יקבלו זה ממנו מפני המורגל.

ובעבור זה השאיר ה' מיני העבודות ההם, והעתיקם מהיותם לנבראים ולענינים דמיוניים, שאין אמתות להם, וצווה לעשותם לשמו ית'. ולכן צווה לבנות לו היכל, ויעשו לו מקדש ומזבח לשמו, מזבח אדמה תעשה לי. ושיהיה הקורבן לו יתברך, אדם כי יקריב מכם קורבן לה'. ושישתחו לו ויקטרו לו. והזהיר שלא לעשות דבר מאלו הדברים לזולתו: זבח לאלהים יחרם. לא תשתחוה לאל אחר. והגיע בזאת התחבולה האלהית שנמחה זכר עבודת אלילים, ונתקיימה הפינה הגדולה באומתנו ממציאות ה' ואחדותו, ולא ברחו הנפשות ולא השתוממו לביטול העבודות שהורגלו בהם. **זהו דעת הרב בדבריו.**

[התנגדות רמב"ן לדברי רמב"ם ותשובת נרבוני]

והרמב"ן כתב שאלה הדברים הם דברי הבאי, יעשו שולחן ה' מגואל, שאיננו רק להוציא מלבן של רשעים וטיפשי עולם שיגעון עבודת האלילים, והכתוב אומר כי הם לחם אשה ה'.

והנה נח בצאתו מן התיבה הקריב קורבן, ויריח ה' את ריח הניחוח ולא היו אז בעולם אנשים עובדי עבודת אלילים להתרחק מהם. והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן וישע ה' להבל ולא היה עדיין עבודת אלילים בעולם כלל. ובלעם אמר את שבעת המזבחות ערכתי ואעל פר ואיל במזבח, ולא היה דעתו לשלול אמונות רעות שלא נצטווה בכך. ולשון הקורבנות את קרבני לחמי לאשי ריח ניחוחי. וחלילה שלא יהיה בה שום תועלת ורצון, רק שוללות העבודת אלילים מדעת השוטים.

אלה הם דברי הרמב"ן כנגד דברי המורה.

וכבר התחכם הנרבוני להשיב על כל זה בפירושו לאותו פרק הנזכר, באומרו שלא אמר הרב הנזכר שצווה ה' על הקורבנות על הכוונה השנית להרחיקם מעבודת אלילים. אבל אמר שהעבודה המורגלת לנחשב באלוה היה הקורבן, ושלא גזרה החכמה האלהית להניחו לגמרי מפני ההרגל שהיו מורגלים בו.

ואין דברי הנרבוני אמיתיים ולא מספיקים בהיתר הזה.

[שיטת רמב"ם וראיות לדבריו]

אבל אמיתת העניין הוא שהרב המורה סובר שהתפילה והתחינה והתלמוד תורה דברי הצומות וצעקותם, ציצית ותפילין מזוזה ודומיהם מהעבודות, עם האמונות האמיתיות, הם המצוות שצווה אותם הקדוש ברוך הוא על הכוונה הראשונה. ולכן היו בכל מקום ובכל זמן.

אמנם הקורבנות לא היו כן, כמו שאמר הישמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר

תראה. ולא ג"כ בכל זמן. אבל צווה לייחד בית אחד במקום אשר יבחר השם, ושלא יקריבו בזולתו, וגם שלא יקרב איזה איש שיזדמן, אלא מזרע אהרן הכהן. וכל זה מורה היות הכוונה האלהית למעט זה המין מן העבודות, ושלא נצטוו אם כן הקורבנות על הכוונה הראשונה כתפלות ושאר המצות.

עוד מצא הרב ראייה לדעתו מדברי הנביאים שהיו מוכיחים לישראל על רוב השתדלותם בקורבנות, באומרם שאינם מכוונים בעצמם, כמו שאמר שמואל הנביא החפץ לה' בעולות וזבחים כשמוע בקול ה'. וישעיהו אמר, למה לי רוב זבחיכם יאמר ה'. וירמיה אמר, כי לא דברתי את אבותיכם ביום הוציאי אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח, כי אם את הדבר הזה צווייתי אותם לאמור שמעו בקולי והייתי לכם לאלהים. ואסף המשורר אמר, לא על זבחיך אוכיחך ועולותיך לנגדי תמיד, לא אקח מביתך פר וגו'.

ועוד אומר שמצא הרב סיוע לדבריו בדברי חז"ל. אמרו בסוף מנחות:

כל העוסק בתורה אינו צריך לא חטאת ולא עולה ולא אשם ולא מנחה.

ובפרק אלו הם הגולין:

כי טוב יום בחצריך מאלף. טוב יום שאתה יושב ועוסק בתורה לפני, מאלף עולות

שעתיד שלמה בנך להקריב על גבי המזבח.

ובאלה שמות רבה סדר ואתה תצוה פרשת וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אותם לכהן לי:

קחו עמכם דברים ארחץ בניקיון כפי, לשמיע בקול תודה. לפי שיאמרו ישראל הנשיאים היו חוטאים ומביאים קורבן ומתכפרים; הכהן המשיח חוטא ומביא קורבן ומתכפר לו; אנו מה נעשה, שאין לנו להביא קורבן. אמר להם הקדוש ברוך הוא: דברים אני מבקש מכם, ולא קורבן, ואני מוחל על כל עונותיכם. שנאמר, קחו עמכם דברים. לכך אמר ארחץ בניקיון כפי, לא להקריב קורבן, אלא לשמוע בקול תודה, שאני מודה לך על דבר תורה.

וכן באותו מאמר שהביא הרמב"ן מספרי ובסוף מנחות:

אמר רבי שמעון בן עזאי, בא וראה מה כתיב בפרשת קורבנות שלא נאמר בהם לא אל ולא אלהים, אלא להשם בן ד' אותיות, השם המיוחד. שלא ליתן פתחון פה לבעל הדין לחלוק. שמא תאמר לאכילה הוא צריך, ת"ל האוכל בשר אבירים? לא אמרתי לכם זבחו כדי שתאמרו נעשה רצונו. לא לרצוני אתם זובחים, אלא לרצונכם. שנאמר לרצונכם תזבחו.

והרמב"ן הביא התחלת המאמר הזה והשמיט סופו לפי שהוא מסכים מאוד עם דעת הרב המורה. ומה שאמר רבי שמעון בן עזאי שלא נאמר בקורבנות שם אל ולא אלהים אלא בן

ארבע אותיות, מסכים גם כן לדברי הרב, שבעבור שהיו הקורבנות להרחיקם מעבודת אלילים להקריבם לעבודת השם הנכבד, לכן לא נאמר בהם לא אל ולא אלהים שהם שמות כבר יאמרו על שרי מעלה, אלא השם המיוחד אליו יתברך, לומר שאליו היו מקריבים ולא לעבודת אלילים.

וכן בפרק כל האיסורין.

אמר טוביה בר מתניה אמר רבי יאשיהו: מה הוא תשמרו להקריב לי במועדו, לי ולא לאדון אחר. ומי זה הוא האדון שמקריבים לו, הוי אומר זה עבודת אלילים. הלא כל המאמרים האלה מסכימים מאוד לדעת הרב המורה בקורבנות.

ויותר מהמה תראה במאמר אחר שאמרו בויקרא רבא בסדר אחרי מות, פרשה איש איש וגו' כי ישחט וזה לשונו:

ר' פנחס בשם ר' לוי אומר: משל לבן מלך שלבו היה גס עליו, והוא למוד לאכול נבלות וטרפות. אמר המלך: יאכלה על שולחן זה תדיה, ומעצמו הוא נזיר. כך, לפי שהיו ישראל להוטים אחר עבודת אלילים, והיו מביאים קורבנותיהם לשעירים באיסור ופורענות באה עליהם. אמר הקדוש ברוך הוא: יהיו מקריבים קורבנותיהם לפני באהל מועד, והם נפרשים מעבודת אלילים. הדה הוא דכתיב:

אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ-כֶּשֶׂב אוֹ-עֵז בַּמִּזְבֵּחַ אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט מִחוּץ לַמִּזְבֵּחַ: וְאֵל-פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הָבִיאוּ לְהַקְרִיב קוֹרְבָן לַה' לִפְנֵי מִשְׁכַּן ה' דָּם יִחֲשֹׁב לְאִישׁ הַהוּא דָם שִׁפְךָ וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מִקֶּרֶב עַמּוֹ:

והמאמר הזה מורה בביאור, שהיה דעתם ז"ל בענין הקורבנות כדעת הרב המורה. ואין לומר שהפרשה היא בלבד תדבר מהשלמים, כי היא בכלל הקורבנות תדבר. כמו שאמר (ויקרא י"ז ה') למען אשר יביאו בני ישראל את זבחייהם אשר הם זובחים על פני השדה והביאום לה' וגו', ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים אשר הם זונים וגו'. ואליהם תאמר איש איש מבני ישראל ומן הגר אשר יגור בתוכם, אשר יעלה עולה או זבח ואל פתח אהל מועד לא יביאנו לעשות אותו לה', ונכרת האיש ההוא מעמיו.

ואחר זה צווה על ענין הדם, באמרו ואיש איש מבית ישראל אשר יאכל כל דם. הרי לך מבואר שהפרשה תכלול עולה וזבח וכל מיני הקורבנות ושלא אמר הכתוב ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים בבחינת הדם בלבד אלא בבחינת כל הקורבנות.

[ויכוח עם רמב"ן]

ותמהתי מהרב הנחמני שהיה הגמרא לפניו כשלחן ערוך איך לא ראה המאמר הזה כי הוא מסכים לדברי הרב המורה.

הנה התבאר שמן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים ומדברי רז"ל בהרבה מקומות יש סיוע גדול לדברי הרב המורה, ואינם בזה דברי הבאי אלא דברי קדושה.

והנה אדם ובניו הקריבו קורבנות, לחושבם שבהם היו עובדים אלהים. כי בשרפם על המזבח החלב והכליות מהקורבן, היו כאלו הקריבו קרבם וכליותיהם עצמם, שהם כלי המחשבה. וכן הכרעים, כנגד ידיהם ורגליהם של המקריבים. והיו זורקים את דם הקורבנות, במקום דמם ונפשם, ומודים לפניו ית', שכן ראוי שישפך דם המקריב ויישרף גופו על חטאתו, לולי חסד ה' שלקח ממנו בתמורה וכופר הקורבן ההוא, שהיה דמו תחת דמו ונפשו תחת נפשו.

וכבר זכר זה גם כן הרב הנחמני.

ואמנם נח הקריב קורבן לזאת הסיבה בעצמה שהקריבו אדם, גם שראה דור המבול פרוצים בעבודת אלילים מימי אנוש, שנאמר ותשחת הארץ לפני האלהים, ולכך הקריב קורבנותיו לגבוה להתרחק מעבודת אלילים. ואמנם בלעם לא בנה שבעה מזבחות להתרחק מעבודת אלילים, אלא למה שאמרו במדבר סיני רבה (פרשה כ') וז"ל:

ולמה בנה שבעה מזבחות? כנגד שבעה מזבחות שבנו שבעה צדיקי עולם מאדם

ועד משה ונתקבלו. ואלו הם: אדם, הבל, נח, אברהם, יצחק, יעקב ומשה.

ואמנם מה שאמר הרב הנחמני שיש בקורבנות אשה ריח ניחח לה' ונקראו לחם אלהים, אין ספק ששייב עליהם הרב המורה על פי דרכו ושורשיו, שדברה תורה כלשון הרגיל אצל המקריב קורבנות. ויורה עליו אמרו ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים. ואין להקשות ממה שאמר בספר דברי הימים:

כי מעלו אבותינו ועשו הרע בעיני ה', וגם סגרו את האולם ויכבו את הנרות, וקטורת

לא הקטירו ועולה לא העלו בקדש את אלהי ישראל.

כי הנה לא הייתה תלונתו ממה שלא העלו עולה להיותה מכוונת מצד עצמה, אלא לומר שבמרד ובמעל מלכי יהודה החטאים בנפשותם להמשכם אחר עבודת אלילים, סגרו דלתות האולם וביטלו העבודה כולה, כאלו פרקו מעליהם עול התורה והמצוות האלוהיות.

ובמדרש שיר השירים אמרו:

הנך יפה רעיתי. פרנסתי כביכול. אמר הקדוש ברוך הוא לישראל: אתם מפרנסים אותי, שנאמר את קרבני לחמי. יכול לפניו אכילה ושתיה, ת"ל לאשי. לאשי אתם נותנים אותו. א"כ למה נאמר לחמי? לומר, אף על פי שאתם נותנים לאשים, מעלה אני עליכם כביכול כבני אדם המפרנסים לאביהם.

והנה המאמר הזה מורה הוראה מוחלטת, שהוא יתברך בלתי צריך להקרבת קורבן, ושעניין אמרו לאשי הוא כמו שפירשו החבר למלך הכוזר.

שכאשר שאלו: איך אמר הכתוב בו יתברך את קרבני לחמי בהיותו משולל מכל גשמות ואינו כוח בגשם, השיבו החבר שאמרו לאשי מתיר כל ספק. רוצה לומר שלא היה הקורבן לגבוה, אלא לשתאכלנו אש המזבח.

ועל האשים ההם, שהיו עורכים לשרוף העולות, אמר הכתוב לאשי, כי הם לשון אש ממש, ועליהם אמרו מאמר הזה: אף על פי שאתם נותנים לאשים, מעלה אני עליכם כבני אדם שמפרנסין לאביהם.

[סיכום דברי רמב"ם]

והנני מודיעך סברת הרב ודעתו בדבר הזה, באומרו **שהיו** הקורבנות על הכוונה השנית, ולא אמר **שלא יהיו** על הכוונה הראשונה. כי זה הלשון מורה שיש שתי כוונות בקורבנות: כוונה ראשונה וכוונה שנית.

והנה הכוונה הראשונה בה היא כדי להתקרב אדם לאלוהיו ולהיכנע לפניו ויאמין במציאותו ואחדותו והשגחתו, שהיא הכוונה אשר בעבורה הקריבו אדם ונח קורבנותם. והכוונה הזאת הראשונה לא יכחיש הרב שתמצא במצות הקורבנות. כי הנה בעצם וראשונה על זה נתכוונו.

אמנם להיות השלמות האנושי דבק בנפשו, והוא כפי האמונות והדעות האמיתיות, ראה הרב המורה שהכוונה הראשונה הנזכרת, יותר תמצא בתפלה ובהשכלה והידיעה האמיתית, ובשאר המצות המכוונות לזה התכלית והכוונה, [יותר] ממה שתמצא בהקרבת חלב ודם ושרפת גופי הבעלי חיים. ועל כן אמר הרב, שציווה הקדוש ברוך הוא במצוות הקורבנות להשגת הדבוק האלהי וידיעתו באמת, מפני שהיו כל בני אדם מורגלים בעבודות הקורבנות, ותהיה קשה עזיבת המורגל בהחלט. אבל ציווה שיעשו אותם לגבוה, כי בזה יגיעו אל הכוונה הראשונה מהשגת האמונות האלוהיות והדיבוק בש"י, ויתרחקו מדרכי עבודת אלילים.

הנה אם כן שתי כוונות נמצאו בקורבנות כפי הרב המורה:
הראשונה, והיא אשר שער בלבד הרמב"ן,
והשנית. ושתייהן כיון יתברך בזאת המצווה.
וכאשר תבין זה על אמיתתו לא יישאר מקום אל ספקות הרמב"ן, ולא צורך אל תירוצי הנרבוני.

וזהו מה שראיתי להליץ בדבר הזה.